

PIOTR BOBER

PRZESŁANKI OGŁOSZENIA UPADŁOŚCI W PERSPEKTYWIE PRAWNEJ I FINANSOWEJ

Słowa kluczowe: prawo gospodarcze, zarządzanie kryzysowe, bankructwa

Keywords: business law, crisis management, bankruptcy

Klasyfikacja JEL: K22, H12, G33

Wprowadzenie

Powodzenie podejmowanych działań w procesie zarządzania przedsiębiorstwem w głównej mierze zależne jest od doświadczenia decydentów i trafności podejmowanych przez nich decyzji, te natomiast obarczone są określonym ryzykiem gospodarczym.

Ryzyko gospodarcze jest na stałe wpisane w funkcjonowanie każdego przedsiębiorstwa. W skrajnych przypadkach podjęte ryzyko ma swój wyraz w upadłości przedsiębiorstwa. Przy czym warto wskazać, że upadłość przedsiębiorstw jest nieodłącznym elementem życia gospodarczego i stanowi narzędzie eliminacji słabych podmiotów gospodarczych. Tak więc upadłości nie należy rozpatrywać jako zjawiska patologicznego, ale jako instrument weryfikacji przedsiębiorstw¹.

Celem opracowania jest przybliżenie zagadnień związanych z prawidłowym określeniem przesłanek do ogłoszenia upadłości przedsiębiorstwa oraz prezentacja wyników przeprowadzonych badań empirycznych na przykładzie spółki o nazwie Delta Spółka z o.o.

W niniejszym opracowaniu dokonano porównania prawnych i finansowych przesłanek ogłoszenia upadłości przedsiębiorstwa a następnie z rozważania teoretyczne zostały zilustrowane przykładem empirycznym.

¹ Por. K. Górka: *Rola postępowania upadłościowego w restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw*, [w:] *Potencjał restrukturyzacji w warunkach globalizacji i nowej gospodarki*, Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2007, s. 566.

Przesłanki ogłoszenia upadłości – uwarunkowania prawne

W Polsce prawne zagadnienia związane z upadłością przedsiębiorstw uregulowane zostały w ustawie Prawo upadłościowe i naprawcze z dnia 28 lutego 2003 roku. Pod względem podmiotowym ustawa dotyczy przedsiębiorców określonych w kodeksie prawa cywilnego, tzn. osób fizycznych, osób prawnych, jednostek nieposiadających osobowości prawnej, ale posiadających zdolność prawną, prowadzących we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową, oraz spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i spółek akcyjnych nieprowadzących działalności gospodarczej, wspólników osobowych spółek handlowych, wspólników spółki partnerskiej, oddziałów banków zagranicznych w rozumieniu przepisów prawa bankowego².

Zgodnie z treścią art. 10 ustawy upadłość można ogłosić w stosunku do dłużnika, który stał się niewypłacalny. Natomiast niewypłacalność została zdefiniowana w art. 11 przedmiotowej ustawy i zgodnie z jej treścią:

- dłużnika uważa się za niewypłacalnego, jeżeli nie wykonuje swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych,
- dłużnika uważa się za niewypłacalnego także wtedy, gdy jego zobowiązania przekroczą wartość jego majątku, nawet wówczas, gdy na bieżąco te zobowiązania wykonuje³.

Ponadto ustawodawca dopuścił możliwość ogłoszenia upadłości również w razie śmierci przedsiębiorcy pod warunkiem, że wniosek został złożony w terminie roku od dnia jego śmierci, a wniosek może zgłosić wierzyciel, spadkobierca oraz małżonek i dzieci, nawet jeżeli nie dziedziczą po nim spadku⁴. Ustawodawca daje również możliwość ogłoszenia upadłości wobec osoby fizycznej, która zaprzestała działalności, jeżeli od wykreślenia z rejestru przedsiębiorcy jeszcze nie minął rok. Można też zażądać ogłoszenia upadłości przez osobę, która faktycznie prowadziła działalność gospodarczą, a nie dopełniła obowiązku jej zgłoszenia we właściwym rejestrze⁵.

Należy również zauważyć, że zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa nie można ogłosić upadłości Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego, publicznych samodzielnych zakładów opieki zdrowotnej, instytucji i osób prawnych utworzonych w drodze ustawy, chyba że ustawa ta stanowi inaczej, oraz utworzonych w wykonaniu obowiązku nałożonego ustawą, osób fizycznych prowadzących gospodarstwo rolne oraz uczelni⁶.

Upadłość przedsiębiorstwa ogłasza Sąd Upadłościowy – Rejonowy, Gospodarczy, właściwy dla zakładu głównego przedsiębiorstwa dłużnika na wniosek dłużnika, każdego z jego

² Por. art. 5, Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r., Prawo upadłościowe i naprawcze, DzU nr 60, poz. 535 z późn. zm.

³ Por. *ibidem*, art. 11.

⁴ Por. *ibidem*, art. 7.

⁵ Por. *ibidem*, art. 8.

⁶ Por. *ibidem*, art. 6.

wierzycieli w ciągu dwóch tygodni od dnia, w którym wystąpiła podstawa do ogłoszenia upadłości. Przy czym sąd oddalił wnioski o ogłoszenie upadłości w dwóch przypadkach:

- jeżeli majątek niewypłacalnego dłużnika nie wystarcza na pokrycie kosztów postępowania;
- jeżeli majątek dłużnika jest obciążony hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską w takim stopniu, że pozostały jego majątek nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania. Chyba że zostanie uprawdopodobnione, iż obciążenia majątku są bezskuteczne według przepisów ustawy, albo gdy zostały dokonane w celu pokrzywdzenia wierzycieli, wtedy nie ma podstaw do oddalenia wniosku o upadłość. Tak samo w momencie, kiedy dłużnik bezprawnie pozbędzie się majątku w celu pokrzywdzenia wierzycieli – również nie ma podstaw do oddalenia wniosku o upadłość⁷.

Przesłanki ogłoszenia upadłości – uwarunkowania finansowe

Analizując przesłanki ogłoszenia upadłości z perspektywy finansowej, to pomimo że pozornie wydają się zbieżne z przesłankami prawnymi, nie są one tak jednoznaczne do określenia, jak zostały sprecyzowane w przepisach prawa. Z ekonomicznego punktu widzenia kluczowym kryterium jest płynność finansowa, zdefiniowana jako zdolność do terminowego regulowania zobowiązań bieżących⁸. Tak więc istotne znaczenie ma zdolność przedsiębiorstwa do terminowego regulowania zobowiązań, co implikuje istotność sytuacji finansowej, a nie samego faktu zaniechania terminowego regulowania zobowiązań. A zatem, samo opóźnienie w regulowaniu zobowiązań jest niewystarczające do stwierdzenia, że spółka utraciła płynność, nawet jeżeli opóźnienia przekraczają okres roku, natomiast sytuacja taka jest wystarczająca do orzeczenia stanu niewypłacalności zgodnie z prawem upadłościowym⁹. Tak więc z punktu widzenia obowiązującego prawa nie ma znaczenia, czy dłużnik nie reguluje swoich zobowiązań, ponieważ nie pozwala mu na to sytuacja finansowa, czy też nie płaci ich celowo, posiadając odpowiednie środki pieniężne do dyspozycji¹⁰.

W dalszej części opracowania w celu lepszego zobrazowania omawianego problemu dokonano analizy oraz próby określenia momentu, w którym w spółce Delta Spółka z o.o.¹¹ wystąpiły przesłanki do ogłoszenia upadłości. Analizowana spółka powstała w 2001 roku i przedmiotem jej działalności operacyjnej były usługi w zakresie szkoleń i edukacji.

⁷ Por. *ibidem*, art. 13.

⁸ Por. M. Sierpińska: *Zarządzanie płynnością finansową*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997, s. 7.

⁹ Por. I. Rutkowska: *Płynność i zadłużenie jako parametry niewypłacalności polskich przedsiębiorstw*, [w:] *Gospodarka Polski w Zjednoczonej Europie. Przedsiębiorczość, branże, regiony*, red. S. Pangsy-Kania, Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2005, s. 71–85.

¹⁰ Por. *ibidem*.

¹¹ Nazwa przedsiębiorstwa została zmieniona na potrzeby artykułu.

Tabela 1

Wybrane wielkości aktywów i pasywów przedsiębiorstwa Delta Spółka z o.o. w latach 2005–2011
(w zł)

	31.12.2005	31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011
Aktywa							
A. Aktywa trwałe	1 286,30	41 641,48	37 459,36	168,88			
I. Wartości niematerialne i prawne							
II. Rzeczowe aktywa trwałe	1 286,30	41 641,48	37 459,36	168,88			
III. Należności długoterminowe							
IV. Inwestycje długoterminowe							
V. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe							
B. Aktywa obrotowe	105 575,49	91 327,78	83 918,82	75 670,09	75 297,70	57 445,83	114 421,77
I. Zapasy							
II. Należności krótkoterminowe	59 263,09	71 996,11	76 989,17	74 131,27	65 419,19	49 537,90	73 873,93
III. Inwestycje krótkoterminowe	46 312,40	15 252,74	4 573,69	1 166,90	9 713,51	7 702,93	40 366,91
IV. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe		4 078,93	2 355,96	371,92	165,00	205,00	180,93
Aktywa razem	106 861,79	132 969,26	121 378,18	75 838,97	75 297,70	57 445,83	114 421,77
Pasywa							
A. Kapitał (fundusz) własny	65 715,27	92 698,77	-58 791,92	-98 341,28	-105 801,74	-154 198,51	-116 746,94
B. Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania	41 146,52	40 270,49	180 170,10	174 180,25	181 099,44	211 644,34	231 168,71
I. Rezerwy na zobowiązania	7 167,48						
II. Zobowiązania długoterminowe							
III. Zobowiązania krótkoterminowe	33 979,04	40 270,49	179 749,79	169 972,62	181 099,44	211 337,51	231 168,71
IV. Rozliczenia międzyokresowe			420,31	4 207,63		306,83	
Pasywa razem	106 861,79	132 969,26	121 378,18	75 838,97	75 297,70	57 445,83	114 421,77

Źródło: obliczenia własne na podstawie sprawozdań finansowych spółki.

Tabela 2

Wybrane wielkości przychodów i kosztów pasywów przedsiębiorstwa Delta Spółka z o.o.
w latach 2005–2011 (w zł)

Wyszczególnienie	31.12.2005	31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2011
Przychody netto ze sprzedaży	491 615,26	1 405 144,36	1 616 174,04	1 391 795,06	961 880,23	849 596,06	740 826,42
Koszty działalności operacyjnej	277 040,14	802 703,88	1 020 389,04	844 117,06	646 863,13	566 923,06	457 816,42
I. Amortyzacja		32 361,50	27 963,57	39 466,96	4 125,92	1 317,21	
II. Zużycie materiałów i energii	10 689,22	56 514,63	66 092,56	46 524,18	34 316,19	18 976,84	20 940,38
III. Usługi obce	99 172,06	200 735,80	258 822,03	234 421,82	147 683,68	132 663,50	121 616,56
IV. Podatki i opłaty		64,20	7 895,15	5 479,00	2 316,74	2 688,76	3 112,50
V. Wynagrodzenia	131 852,41	412 602,05	542 462,28	430 613,44	375 630,70	342 155,08	266 333,84
VI. Ubezpieczenia społeczne	22 684,88	78 331,72	109 179,12	75 268,61	53 582,71	41 954,62	27 379,77
VII. Pozostałe koszty rodzajowe	12 641,57	22 093,98	7 974,33	12 343,05	29 207,19	27 167,05	18 433,37
Zysk /strata ze sprzedaży	-62 465,02	-200 263,40	-424 604,04	-296 439,06	-331 846,03	-284 250,06	-174 806,42
Pozostałe przychody operacyjne	77 623,00	234 886,30	273 766,84	263 793,50	198 531,84	253 044,20	219 985,33
Pozostałe koszty operacyjne		7 720,78	42,94	21,86	8 949,63	5 687,20	3 487,79
Zysk /strata z działalności operacyjnej	15157,98	26902,12	-150 880,14	-32 667,42	-142 263,82	-36893,06	41 691,12
Przychody finansowe	67,29	92,60	228,15	697,14	2 834,39	1 180,13	270,71
Koszty finansowe		11,22	838,70	7 579,08	1 141,03	12 683,84	4 510,26
Zysk /strata z działalności gospodarczej	-124 862,75	-408 166,20	-151 490,69	-39549,36	-140 570,46	-48396,77	-357 340,18
Strata brutto	15 225,27	26 983,50	-151 490,69	-39 549,36	-140 570,46	-48 396,77	37 451,57
Strata netto	15 225,27	26 983,50	-151 490,69	-39 549,36	-140 570,46	-48 396,77	37 451,57

Źródło: obliczenia własne na podstawie sprawozdań finansowych spółki.

W tabelach 1 i 2 zaprezentowano wybrane wielkości z bilansu i rachunku zysków i strat sporządzonych za lata 2005–2011, następnie dokonano niezbędnych obliczeń w celu przeprowadzenia analizy przesłanek do zgłoszenia wniosku o upadłość.

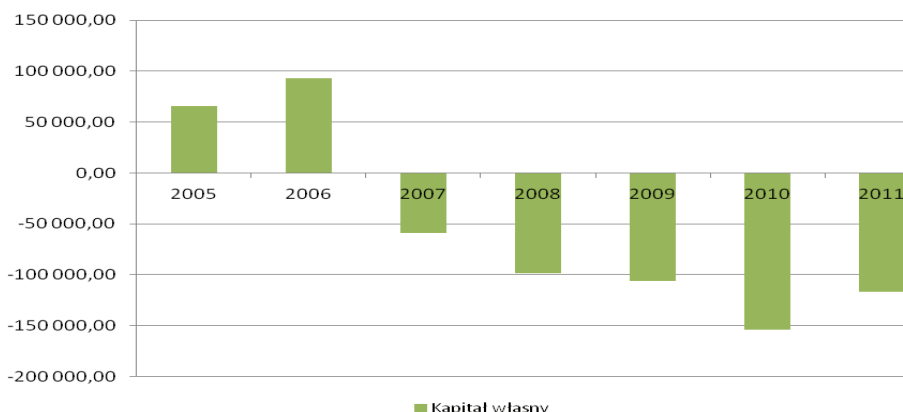
Na podstawie uzyskanych wyników obliczeń można stwierdzić, że majątek trwały spółki, który zawierał rzeczowe aktywa trwałe, był prezentowany w bilansie Spółki jedynie

w latach 2005–2008 i kształtował się na poziomie od 0,2 do 31,3% wartości aktywów, ogółem natomiast w wartościach bezwzględnych od 168,88 zł do 41 641,48 zł.

Analizując aktywa obrotowe przedsiębiorstwa Delta Sp. z o.o., można zaobserwować, że w badanym okresie dominującą grupę pod względem wartości stanowiły należności krótkoterminowe. Najwyższy poziom osiągały w latach 2007, 2008 oraz 2011 i przyjmowały odpowiednio wartości 76 989,17 zł, 74 131,27 oraz 73 873,93 zł. Szczegółowa analiza informacji dodatkowych otrzymanych od Spółki potwierdziła, że przedmiotowe należności w całości wynikały ze sprzedaży usług. Należy zauważyć, że ponad 60% wskazanych należności obejmowała należności przeterminowane. Spółka podejmowała działania windykacyjne w celu ich odzyskania, jednak w wielu przypadkach okazywały się one nieskuteczne ze względu na niewypłacalność.

Drugim pod względem wartości składnikiem aktywów obrotowych Spółki były inwestycje krótkoterminowe, na które składały się środki pieniężne w kasie i na rachunkach. Pozycja ta stanowiła od 1,5 do 43,3% wartości aktywów Spółki, tj. od 1 166,90 zł do 46 312,40 zł. Warto zauważyć, że ze względu na toczące się przeciwko Spółce postępowania egzekucyjne, rachunek bankowy Spółki został zajęty na poczet zaległych zobowiązań. Ostatnim prezentowanym w bilansie Spółki elementem aktywów obrotowych były krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe, które stanowiły od 0,2 do 3,1% sumy bilansowej, tj. od 165,00 zł do 4 078,93 zł.

Na podstawie przeprowadzonej analizy pasywów Spółki należy wskazać, że od 2007 roku w bilansie wykazywany był ujemny kapitał własny, który kształtował się w przedziale od –58 791,92 zł w 2007 roku do –154 198,51 zł w 2010 roku. Graficznie wyniki obliczeń przedstawiono na rysunku 1.

Rysunek 1. Kapitał własny przedsiębiorstwa Delta Spółka z o.o. w latach 2005–2011

Źródło: obliczenia własne na podstawie tabeli 1.

Analizując poszczególne składniki kapitału własnego Delta Spółka z o.o. zaobserwowano, że w badanym okresie nastąpiło podniesienie wartości kapitału zakładowego tego przedsiębiorstwa. W latach 2005–2009 wynosił on 50 490 zł, natomiast po podwyższeniu w 2009 roku kapitał własny kształtował się na poziomie 183 600 zł.

Począwszy od 2008 roku, w pasywach Spółki wykazywano również kapitał zapasowy w kwocie 42 208,77 zł. Natomiast główną przyczyną ujemnej wartości kapitału własnego Delta Spółka z o.o. w badanym okresie była ponoszona strata netto w latach 2007–2010 na poziomie od –39 549,36 zł do –151 490,69 zł.

W następnej kolejności analizie poddano zobowiązania i rezerwy na zobowiązania. Na podstawie uzyskanych wyników można wskazać, że rezerwy na zobowiązania wykazały jedynie w 2005 roku w kwocie 7167,48 zł co stanowiło 6,7% sumy bilansowej Spółki.

Największą pod względem wartości grupę zobowiązań Spółki stanowiły zobowiązania krótkoterminowe wobec pozostałych jednostek. Składały się na nie kredyty i pożyczki, zobowiązania z tytułu dostaw i usług, zaliczki otrzymane na dostawy, zobowiązania z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń i innych świadczeń, z tytułu wynagrodzeń oraz inne zobowiązania krótkoterminowe. Ponad 90% wykazywanych zobowiązań stanowiły zobowiązania przeterminowane, były to między innymi zobowiązania względem Urzędu Skarbowego, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz kontrahentów. Strukturę zobowiązań krótkoterminowych w latach 2005–2011 zawarto w tabeli 3.

Tabela 3

Struktura zobowiązań krótkoterminowych przedsiębiorstwa Delta Spółka z o.o.
w latach 2005–2011 (w zł)

Zobowiązania krótkoterminowe	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kredyty i pożyczki	0,00	0,00	0,00	53 170,00	0,00	13 500,00	21 217,00
Z tytułu dostaw i usług	12 474,95	13 868,34	69 061,13	50 180,66	56 873,18	44 221,41	54 759,16
Z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń i innych świadczeń	13 378,19	18 745,71	66 374,18	60 078,43	106 264,00	129 578,82	135 357,19
Z tytułu wynagrodzeń	7 196,00	3 986,44	30 160,11	5 909,37	17 461,98	21 176,19	19 835,36
Inne	929,90	3 670,00	14 154,37	634,16	500,28	1 031,09	0,00
Razem	33 979,04	40 270,49	179 749,79	169 972,62	181 099,44	211 337,51	231 168,71

Źródło: obliczenia własne na podstawie sprawozdań finansowych spółki.

W pasywach Spółki wykazano również rozliczenia międzyokresowe w wartościach od 306,83 zł do 4207,63 zł, co stanowiło od 0,3 do 5,5% łącznej wartości pasywów.

W następnej kolejności analizie poddano rachunek zysków i strat. Wybrane wartości przychodów i kosztów w badanym okresie zawarto w tabeli 2. Na podstawie przeprowadzonej analizy poszczególnych pozycji rachunku zysków i strat za lata 2001–2007 należy

wskazać, że Spółka w całym badanym okresie ponosiła stratę z podstawowej działalności (operacyjnej) w kwocie od –62 465,02 zł w 2005 roku do –424 604,04 zł w 2008 roku, co oznacza, że osiąmane przychody w badanym okresie nie pokrywały ponoszonych kosztów na tej działalności.

W wyniku pozostałej działalności operacyjnej przedsiębiorstwa oraz działalności finansowej stratę netto Spółka wykazała jedynie w latach 2007–2010. W roku 2007 osiągnięta strata kształtowała się na poziomie –151 490,69 zł, a następnie w 2008 roku –39 549,36 zł, w 2009 roku –140 570,46 oraz w 2010 roku –48 396,77 zł.

Podsumowanie

Rekapitulując należy wskazać, że przesłanki ogłoszenia upadłości zawarte w ustawie Prawo upadłościowe i naprawcze z dnia 28.02.2003 roku w przedsiębiorstwie Delta Spółka z o.o. wystąpiły już w 2007 roku. W latach 2007–2011 analizowane przedsiębiorstwo charakteryzowało się stanem niewypłacalności. W badanym okresie Spółka nie wywiązywała się z obowiązku terminowego regulowania między innymi zobowiązań publicznoprawnych, a także względem swoich kontrahentów, przy czym trwała utrata płynności nastąpiła dopiero w 2010 roku. Również analiza drugiej z przesłanek niewypłacalności, a mianowicie stosunek wartości zobowiązań Spółki do jej majątku, pozwala na stwierdzenie, że już w 2007 roku stwierdzono ujemny kapitał własny, co jest równoznaczne z przerostem zobowiązań Spółki nad jej majątkiem. Sytuacja taka utrzymała się nieprzerwanie do 2011 roku.

Niniejsze opracowanie stanowi tylko wprowadzenie do problemu, jakim jest prawidłowe określenie przesłanek ogłoszenia upadłości, szczególnie istotnym poprzez pryzmat sporów sądowych dotyczących działania na szkodę wierzycieli przedsiębiorstwa.

Literatura

- Górka K.: *Rola postępowania upadłościowego w restrukturyzacji finansowej przedsiębiorstw*, [w:] *Potencjał restrukturyzacji w warunkach globalizacji i nowej gospodarki*, Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2007.
- Rutkowska I.: *Płynność i zadłużenie jako parametry niewypłacalności polskich przedsiębiorstw*, [w:] *Gospodarka Polski w Zjednoczonej Europie. Przedsiębiorczość, branże, regiony*, red. S. Pangsy-Kania, Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2005.
- Sierpińska M.: *Zarządzanie płynnością finansową*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.
- Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze, DzU nr 60, poz. 535 z późn. zm.

dr Piotr Bober
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Streszczenie

Ryzyko gospodarcze jest na stałe wpisane w funkcjonowanie każdego przedsiębiorstwa. W skrajnych przypadkach podjęte ryzyko ma swój wyraz w upadłości przedsiębiorstwa. Warto wskazać, że upadłość przedsiębiorstw jest nieodłącznym elementem życia gospodarczego i stanowi narzędzie eliminacji słabych podmiotów gospodarczych. Celem niniejszego opracowania jest przybliżenie zagadnień związanych z prawidłowym określeniem przesłanek ogłoszenia upadłości przedsiębiorstwa.

REASONS FOR BANKRUPTCY ANNOUNCEMENTS IN THE LEGAL AND FINANCIAL PERSPECTIVE

Summary

Economic risk is permanently inscribed in the functioning of any business. In extreme cases, the risk taken results in bankruptcy. It is worth to mention that bankruptcy is an integral part of economy and is a tool for elimination of weak companies. The purpose of this paper is to present the issues related to the proper determination of the conditions for declaring bankruptcy.

